

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์โมริยะ^๑ ซึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองปาฏลิบุตร แคว้นมคธในอินเดียคือหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่พระเจ้าอโศกทรงให้การอุปถัมภ์ภายหลังจากการทำสังคายนาเสร็จสิ้นลงพระองค์ก็ได้ทรงจัดตั้งศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขึ้นที่เมือง “ปาฏลิบุตร”^๒ เมืองหลวงของแคว้นมคธ (เดิมเมืองราชคฤห์) เมื่อประมาณพ.ศ. ๒๓๖ ได้มีการส่งพระสมณะทูตไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่างประเทศเป็นครั้งแรกรวมทั้งหมด ๕ สายรวมทั้งดินแดนแถบสุวรรณภูมิคือ ประเทศไทย ลาว พม่า และกัมพูชา เป็นต้น^๓ ผู้ที่นำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้คือท่านพระโสณะและพระอุตตระ พร้อมทั้งคณะพระธรรมทูต และได้มีการนำพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นองค์แทนพระศาสดามาด้วยมีพระปฐมเจดีย์ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนท่านพระมหินทเถระซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชเองก็ได้เดินเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนของเกาะลังกาในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ซึ่งเป็นกษัตริย์ของลังกาและเป็นพระอภิกษุสหayaกับพระเจ้าอโศกมหาราชเมื่อพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงได้อุทิศมหาเมฆวันอุทยานเป็นวัดเรียกว่า “วัดมหาวิหาร” ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์พระพุทธศาสนาเข้าสู่เกาะลังกาในยุคนี้นี้เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท ท่านพระมหินทเถระได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปสู่ลังกาด้วยพระองค์ได้แสดงธรรมแก่พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะพร้อมทั้งข้าราชการบริพารจนได้พุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมากแล้วจึงได้เริ่มทำ

^๑ ราชวงศ์ “โมริยะ” หรือ “เมริยะ” เป็นราชวงศ์ที่ก่อตั้งโดยพระเจ้าจันทรคุปต์ (เป็นพระบิดาของพระเจ้าพินทุสารผู้เป็นพระบิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช) ที่ปกครองชมพูทวีปและรุ่งเรืองที่สุดในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชผู้ยิ่งใหญ่กษัตริย์องค์ที่ ๓ ของราชวงศ์ผู้ที่เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์องค์สำคัญของการทำสังคายนาและส่งพระธรรมทูตไปยังดินแดนต่างๆนอกชมพูทวีปจนทำให้ศาสนารุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน.

^๒ เมือง “ปาฏลิบุตร” เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยของ “พระเจ้าอโศกมหาราช” ได้ทำการสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้นโดยมีพระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์.

^๓ ศ. ศิวรักษ์, ความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

การสังคายนาอีกครั้งเพื่อเป็นการวางรากฐานพุทธศาสนาและพระธรรมคำสอนให้เข้ากับภาษา
สิงหลประมาณปี พ.ศ. ๒๓๘

หลังจากการทำสังคายนาครั้งแรกที่เกาะลังกาแล้ว (ครั้งที่ ๔ รวมกับสังคายนาที่
อินเดีย) พระพุทธศาสนาที่ยังรากอย่างมั่นคงในเกาะลังกานี้ล่วงเลยมาถึงสมัยพระวิภูฏคามณีก็
เกิดสงครามระหว่างพวกทมิฬกับชาวสิงหล และเกิดภาวะทุพภิกขภัยติดต่อกันหลายปีประชาชน
ส่วนใหญ่ได้อพยพไปที่ประเทศอินเดีย พระเถระที่ตกค้างอยู่ก็มีความเป็นอยู่ที่ลำบากต้องอาศัยฉันท
ผลไม้ ใบไม้ประทังชีวิตที่ยังพอมีกำลังแข็งแรงก็พากันสาธยายพระพุทธรพจน์เพื่อรักษาไว้
ผลกระทบจากการเกิดสงครามทำให้ในระยะนี้พระพุทธรศาสนาเสื่อมลงมาก อีกทั้งพระสงฆ์ก็แตก
กันเป็น ๒ พวกคือ พวก “มหาวิหาร” กับพวก “อภัยคีรีวิหาร” พระมหาเถระชั้นสูงจึงปรึกษากันว่า
ต่อไปในอนาคตพระพุทธรศาสนาจะเสื่อมสูญไม่ยั่งยืนและจะมีผู้ท่องจำพระพุทธรพจน์ได้น้อย
อาจจะมีข้อวิปริตผิดพลาดได้ง่าย เพราะฉะนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้พระธรรมวินัยผิดพลาด
คลาดเคลื่อนจึงได้ตกลงร่วมกันว่า ควรที่จะทำการจารึกพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อรักษาพระพุทธรพจน์ไว้ให้มั่นคงถาวรสืบไปในภายภาค
หน้าแทนการท่องจำแบบเดิมที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” พระรักขิตมหาเถระเป็นประธานสงฆ์ทำ
สังคายนาพระไตรปิฎก จึงได้มีการจารึกพระไตรปิฎกเป็นอักษรลงบนใบลานเป็นครั้งแรกเมื่อ
ประมาณ พ.ศ. ๔๐๐ กว่าปี

หลังการทำสังคายนาในครั้งนั้นแล้วทำให้นิยมมีการจารึกพระธรรมคำสอนลงบน
ใบลานอย่างมากมายรวมทั้งในสมัยล้านนา ดินแดนล้านนาเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมทาง
พระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน จนกระทั่งถึงในปัจจุบันนี้ซึ่งจะมองเห็นได้จากโบราณสถาน
โบราณวัตถุ และศาสนวัตถุทั้งหลายเช่น สถูปเจดีย์ โบสถ์ วิหาร โดยเฉพาะเจดีย์ที่บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเอกสารโบราณต่างๆเช่น คัมภีร์ใบลาน พับสา
สมุดไทยและจารึกล้านนาเป็นจำนวนมาก คัมภีร์เหล่านี้จะมีอยู่อย่างมากมายในดินแดนแถบทาง
ภาคเหนือคือ “ล้านนา” ซึ่งดินแดนแถบนี้มีความเชื่อและเลื่อมใสในพุทธศาสนาเถรวาทแบบ
เดียวกับลังกา^๔ ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยพบว่ามีวรรณกรรม
และโบราณคดีทางพุทธศาสนาอย่างมากมาย มากกว่าที่พบในภาคอื่นๆ ของประเทศ โดยกระจาย
อยู่ตามวัดและสถานที่ต่างๆ ใน ๘ - ๙ จังหวัดภาคเหนือตอนบน มีแม้กระทั่งในถ้ำตามภูเขา
และหน้าผาริมฝั่งแม่น้ำ เช่น ตามริมฝั่งแม่น้ำปิง เหนือเขื่อนภูมิพล ซึ่งจากการศึกษาสำรวจคัมภีร์
และวรรณกรรมล้านนาของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖

^๔ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์,
๒๕๓๕), หน้า ๑๐๑.

- ๒๕๒๖ ใน ๕๒๕ วัด ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนพบว่า มีคัมภีร์วรรณกรรมล้านนาถึง ๔๑๐,๗๒๕ ผูก/ฉบับ และจากการประมาณการของนักวิชาการด้านวรรณกรรมล้านนาพบว่า ในล้านนามีวรรณกรรมด้านต่างๆ รวมกันไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านผูก/ฉบับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา นอกนั้นเป็นวรรณกรรมในด้านอื่นๆ เช่น นิทาน พื้นบ้าน กฎหมาย โบราณ ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ ลัทธิพิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ยังมีแหล่งวรรณกรรมที่ให้ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกมากมายที่สมควรได้รับการศึกษาวิเคราะห์ การดูแลรักษา การอนุรักษ์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม^๕

ในบรรดาวรรณกรรมที่เกี่ยวกับคัมภีร์ธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในวัดสูงเม่นนั้นมีวรรณกรรมและโบราณคดีทางพุทธศาสนา นับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เพราะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุอันได้แก่ คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสน์ ฯลฯ ที่สร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ และทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่ล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบันวรรณกรรมและโบราณคดีทางพุทธศาสนาจำนวนไม่น้อย ได้ถูกทำลายไปจนไม่สามารถฟื้นฟูบูรณะหรือนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก แม้ว่าจะมีส่วนที่เหลืออีกจำนวนมาก แต่ก็อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษา มีการจัดการที่ไม่ถูกวิธี ไม่เหมาะสม ทำให้ด้อยคุณค่าและเกิดเสียหายต่อกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ขาดการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม ซึ่งเป็นผลให้สังคมไทยขาดภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม การสร้างความรู้ใหม่บนฐานทุนของความรู้ที่มีอยู่เดิมคัมภีร์ธรรมต่างๆ ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ที่วัดสูงเม่นจังหวัดแพร่อย่างมาย ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งที่รวมวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่มีคุณค่าทางปัญญา ในบรรดาคัมภีร์ต่างๆ เหล่านั้นคัมภีร์ “อุยหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี” เป็นคัมภีร์ที่จารึกหลักธรรมคำสอนที่น่าสนใจ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นคัมภีร์ยังไม่มีใครแปลออกมาเป็นภาษาไทยจึงมีความประสงค์ที่แปลออกมาให้ได้ทราบเนื้อหาหลักธรรมต่างๆ ที่โบราณจารย์ท่านได้จารึกบันทึกไว้นั้นให้ความรู้และภูมิปัญญาอย่างมากมาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเนื้อหาหลักธรรมที่ท่านได้จารึกไว้เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าและการนำมาเผยแพร่ต่อสาธารณชนถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเจริญในด้านต่างๆ ทั้งในด้านภาษา

^๕ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร ดร., รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, พ.ศ.๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

วัฒนธรรมและศิลปะวิทยาการที่เป็นรากฐานเป็นหลักความคิดเป็นกระบวนการในการศึกษาเรียนรู้ แก่พุทธศาสนิกชนในสังคมล้านนาสมัยนั้น^๖

ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาหลักธรรมและองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของวัดสูงเม่นให้เป็นที่เข้าใจถึงความเป็นมาทางด้านภาษา ปรัชญา องค์ความรู้ คติธรรม และบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะวรรณกรรมภาษาบาลีในยุคมัยที่ล้านนามีความเจริญรุ่งเรือง (หลังการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ ที่เชียงใหม่) ผู้วิจัยจึงได้นำเนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ซึ่งได้แก้ไขชำระให้ถูกต้องแล้ว เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา รวมทั้งการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของครุบทักขณมหาเถระและประวัติความเป็นมาของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาหลักธรรมและองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๒.๑ เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๒.๒ เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของครุบทักขณมหาเถระและประวัติความเป็นมาของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๒.๓ เพื่อทราบหลักธรรมและองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

^๖ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร ดร., การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้ว นำเสนอในรูปแบบของการเรียบเรียงเอกสารตามนัยและกรอบของการวิจัยขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยคือ

๑. ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดสูงเม่น และประวัติความเป็นมาของท่านครูบาทัญจนธรรมาวาสิมหาเถระ (อดีตเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น พ.ศ. ๒๓๓๒-๒๔๑๒) ดำเนินธรรมครูบาทัญจนเถระเจ้า ซึ่งเป็นเถระผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างคัมภีร์ธรรมของวัดสูงเม่นและล้านนารวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

๒. ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์/วรรณกรรมภาษาบาลีวัดสูงเม่นโดยวิเคราะห์ถึงสาระสำคัญทางด้านภาษา ปรัชญา องค์ความรู้ คติธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมภาษาบาลีและภาษาล้านนา รวมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา ทั้งนี้โดยคัดเลือกจากหมวดหมู่คัมภีร์ที่จัดไว้คือคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี”

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ คำว่า “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” ในการงานวิจัยนี้ หมายถึง คัมภีร์ที่จารึกแสดงเนื้อหาธรรมที่สุขุมลึกซึ้ง แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน คติธรรม ความเชื่อ จาริต ประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงคำราทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ซึ่งถือตามคตินี้ที่พระอรหันต์ พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้เมื่อครั้งปฐมสังคายนา พระพุทธศาสนาที่แพร่หลายในประเทศไทยเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๕.๓ วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ มีลักษณะเป็นวรรณกรรมหรือคัมภีร์ธรรมที่ปรากฏอยู่ในวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยเฉพาะคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระที่ผู้วิจัยได้สื่อความหมายเพื่อให้แนวคิด ความรู้ แนวทางการประพฤติปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา และความรู้ด้านอื่นๆ

๑.๕.๔ การวิเคราะห์คัมภีร์ หมายถึง การดำเนินการเพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษา ความเป็นมา องค์ความรู้และบริบททางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยการวิเคราะห์จากคัมภีร์ (Textual Analysis)

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารและหนังสือ

๑.๖.๑ มณี พยอมยงค์^๓ ได้ศึกษาถึงลักษณะการบันทึกของวรรณกรรมล้านนาว่า กรณีที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น วัตถุที่ใช้ในการบันทึกตั้งแต่โบราณจะมีทั้งการจารึกบนหลักศิลา ใบเสมา กระจก กอบประดู่ กอบหน้าต่าง ฐานพระพุทธรูป รอยพระพุทธรูป เป็นต้น ตลอดจนไปถึงการจารึกบน “หลาเงิน” คือแผ่นเงิน ที่ทำให้บางและเรียวยาว มีลักษณะคล้ายใบลานมีจารึกตัวอักษร เช่น หลาเงินจารึกของพระนางวิสุทธิเทวี หลาเงินจารึกพระเจ้าสุทโธทรมหาราช อีกลักษณะหนึ่งคือ การจาร ได้แก่การใช้เหล็กแหลมจารบนใบลาน ต่อมาก็มีการใช้ปากกาที่ทำจากก้านกล้วย (พืชชนิดหนึ่ง) จุ่มหมึกดำ ซึ่งทำจากเขม่าไฟผสมน้ำเขียนบันทึกลงในกระดาษสาหรือสมุดข่อย ภาษาล้านนาเรียกว่า “ปั๊บสา” ลักษณะการจารึกเช่นนี้ มีมาตั้งแต่โบราณและมีอยู่ตามวัดต่างๆ

๑.๖.๒ อุดม เรื่องศรี^๔ ได้กล่าวไว้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชาวล้านนา นับถือมาตั้งแต่โบราณพบหลักฐานทางโบราณสถาน และคัมภีร์ต่างๆ ทางพุทธศาสนาอย่างมากมาย ตั้งแต่ยุคก่อนและหลังจากการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ณ วัดเจ็ดยอดเชียงใหม่ได้ศึกษาถึงลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในการจารึกวรรณคดีในล้านนา จากหลักฐานที่ค้นพบมีการใช้อักษรในการจารึก ๓ ชนิดคือ

๑. ตัวอักษรไทยยวน ไทยล้านนา หรือ “ตัวหนังสือเมือง” เป็นอักษรของล้านนาไทยที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม และเป็นที่แพร่หลายในภาคเหนือซึ่งในปัจจุบันยังมีการใช้จารึกอยู่บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจารึกเรื่องราวต่างๆ ของล้านนา

๒ ตัวอักษรสุโขทัย หรือตัวหนังสือฝักขามได้แก่ตัวอักษรที่พ่อขุนรามคำแหงทรงคิดประดิษฐ์ขึ้น สันนิษฐานว่า คงได้รับเข้ามาใช้ในสมัยพระเจ้ากือนา เมื่อพระมหาสุมนเถระได้นำพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์เข้ามาเผยแผ่ในล้านนาไทย ปรากฏใช้ศิลาจารึกลงบนศิลา ลักษณะคล้ายคลึงกับตัวอักษร “ไทยน้อย” ของอีสาน หรืออักษรลาวล้านช้าง

๓. ตัวอักษรขอมไทย (ขอมเมือง, ขอมเสียบ) หรือ “อักษรไทยนิเทศ” ได้แก่การเอาตัวอักษรไทยยวนกับตัวอักษรสุโขทัยมาผสมกัน โดยใช้ตัวอักษรสุโขทัยเขียนตัวกลมๆ แบบอักษรไทยยวน มีการเติมสะกดตามแบบอักษรของขอม ตัวขอมไทยนี้สันนิษฐานว่าได้ใช้ใน

^๓ มณี พยอมยงค์, หนังสือประวัติวรรณคดีล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : บริษัทคนเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕.

^๔ อุดม เรื่องศรี, วรรณกรรมลายลักษณ์ล้านนา, เอกสารประกอบนิทรรศการวรรณกรรมล้านนา, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยพายัพ, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

ระยะเวลาหลังจากที่เชียงใหม่พ้นจากการยึดครองของพม่าแล้วระยะหนึ่ง ตัวอักษรชนิดนี้ผู้รู้บางท่านไม่แยกเป็นชนิดต่างหาก เพราะเป็นเพียงการผสมผสานจากตัว อักษร ๒ ชนิดแรก จึงมีการแบ่งอักษรที่ใช้ในล้านนาเป็น ๒ ชนิดคือ อักษรไทยยวน กับ อักษรฝักขาม

๑.๖.๓ **สิงมะ วรรณสัย^๙** ได้ศึกษาและแบ่งวรรณกรรมล้านนาตามลักษณะเนื้อเรื่องออกเป็น ๒ ประเภท คือ วรรณกรรมทางศาสนาและวรรณกรรมทางโลก และได้แบ่งวรรณกรรมทางโลกออกเป็น ๒ สมัย คือ สมัยก่อนรัตนโกสินทร์และสมัยรัตนโกสินทร์โดยอาศัยการสันนิษฐาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการแบ่งตามยุคสมัยในขอบเขตและระยะเวลา ที่กว้างเกินไป

๑.๖.๔ **สร้อยดี อ่องสกุล^{๑๐}** ได้แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมต่างๆที่มีการบันทึกเป็นภาษาล้านนา เช่น จามเทวีวงศ์ ลิหังคินทาน พงสาวดารโยนก ดำนันทน์บ้านเชียงใหม่ จักรวาลทิปนี มังคลัตถทิปนี นิราศหริภุญชัย ซึ่งเป็นนิราศอายุเก่าแก่ที่สุดในเมืองไทย ปัญญาสชาดกนิทานพื้นบ้านที่แต่งโดยปราชญ์พื้นบ้าน เป็นชาดกหลายๆ เรื่อง เช่น กิณรี หงส์หิน สุวรรณสาม เป็นต้น การจารึกพระไตรปิฎกในการสังคายนาครั้งที่ ๘ ของโลกในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ ณ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชมหาราช แห่งราชวงศ์มังราย ช่วงนั้นถือว่าเป็นยุคทองของภาษาและวรรณกรรมล้านนาเป็นอย่างมาก หลังจากสังคายนาเสร็จแล้ว ได้แจกจ่ายใบลานพระไตรปิฎกเผยแพร่ไปยังที่ต่างๆ เช่น เมืองสิบสองปันนา เมืองหลวงพระบาง และหัวเมืองต่างๆ ของอาณาจักรล้านนา

๑.๖.๕ **พระมหาสุทิตย์ อาภากร ดร.^{๑๑}** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตากธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่” ผลจากการศึกษาพบว่า ประเพณีตากธรรมเป็นประเพณีเชิงกุศโลบายที่ต้องการให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและการส่งเสริมการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บและการดูแลรักษาสภาพคัมภีร์ธรรมใบลานหรือมรดกทางวัฒนธรรมให้มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าประเพณีตากธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวสูงเม่นมีการดูแลรักษา และเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมใบลาน ภาษาล้านนาไว้ได้มากที่สุดในประเทศไทย

^๙ สิงมะ วรรณสัย, “วรรณกรรมล้านนา”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทมิตรนราการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๗.

^{๑๐} สร้อยดี อ่องสกุล, “ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย” (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ ๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

^{๑๑} พระมหาสุทิตย์ อาภากร ดร., “รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

๑.๖.๖ ไกรศรี นิมมานเหมินท์^{๑๒} ได้ศึกษาและเสนอบทความเกี่ยวกับการศึกษาและพัฒนาของพระพุทธศาสนาในล้านนา เช่น เรื่องการสังคายนาในสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๑๕๘๔ - ๒๐๓๐ ที่ทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และทรงมีแนวความคิดที่จะรักษาพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์โดยให้มีพระไตรปิฎกอันบริสุทธิ์ ด้วยการอุปถัมภ์การจัดทำการสังคายนาคัมภีร์พระไตรปิฎก ที่นับว่าเป็นการสังคายนาคัมภีร์พระไตรปิฎกครั้งแรกในดินแดนประเทศไทย และเป็นครั้งที่ ๘ ของโลก ในปีพุทธศักราช ๒๐๒๐ ที่วัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด โดยมีพระธรรมทินมหาเถระเจ้าอาวาสวัดป่าตาลน้อยเป็นประธานของที่ประชุมสงฆ์ในการจัดสังคายนา มีพระเถระและพระภิกษุอีกจำนวนมากเข้าร่วมการสังคายนาซึ่งล้วนเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี และมีความแตกฉานในพระไตรปิฎก การรวบรวมชำระพระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีให้ถูกต้องบริสุทธิ์ต้องใช้เวลา ประมาณ ๑ ปี

ข. วิทยานิพนธ์

๑.๖.๘ พระภาณุมาศ ฐมนานุโท^{๑๓} ได้ศึกษาวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านนาหลายระลอก ซึ่งทำให้เกิดความเคลื่อนไหวต่างๆ เช่น การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดมหาโพธาราม เมืองเชียงใหม่ (วัดเจ็ดยอด) เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ ตลอดจนการแต่งคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลี และการแต่งนิทานชาดก เป็นภาษาล้านนาที่ใช้ในการเทศนาตามเทศกาลและประเพณีต่างๆ คัมภีร์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยม และการจัดระเบียบสังคมของชาวล้านนาอีกด้วย ด้วยความเชื่อที่ว่า พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าโคดมนี้จะตั้งอยู่ได้นานถึง ๕,๐๐๐ ปี

๑.๖.๙ พระมหานิมิตร สิริสุกเสรษฐ^{๑๔} ได้วิจัยพบว่า ภาษาเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละเผ่าพันธุ์รักษาสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างภาษาที่ใช้พูดกัน ตลอดจนบันทึกทางวรรณกรรมในรูปแบบต่างๆ เนื่องด้วยภาษาเป็นสื่อเชื่อมถ่ายโยง

^{๑๒} ไกรศรี นิมมานเหมินท์, ความรู้พื้นฐานด้านล้านนาคดี, ศาสนาและวัฒนธรรม, วรรณกรรมล้านนาเล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๘๓-๘๐.

^{๑๓} พระภาณุมาศ ฐมนานุโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องปิฎกทั้งสาม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๑๔} พระมหานิมิตร สิริสุกเสรษฐ, “การวิเคราะห์ศัพท์บาลีสันสกฤตในวรรณกรรมล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

ความนึกคิด ทศนะความศรัทธา ตลอดจนภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ในภูมิภาคล้านนาซึ่งประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาไทย-ล้านนา อันเป็นภาษาดั้งเดิมของกลุ่มชาติเผ่าพันธุ์ และเมื่อได้รับเอาพุทธศาสนาเข้ามาเป็นหลักยึดแห่งความเชื่อถือและศรัทธา ชาวล้านนาจึงรับเอารูปแบบภาษาบาลีและสันสกฤตมาปรับเปลี่ยนกับสำเนียงภาษาล้านนา เพื่อความสะดวกและเพราะความเคยชินในการออกเสียง จึงพบว่า คำในวรรณกรรมล้านนาเกือบทุกฉบับทุกเรื่องมีคำที่มีภาษาบาลีและสันสกฤต ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก

๑.๖.๑๐ นางสาวธิดาเพ็ญ เข้มสว่าง^{๔๕} ได้ศึกษาถึงประวัติวรรณกรรมล้านนาไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องเนื่องพระพุทธศาสนาของล้านนาและอิทธิพลคำสอนเรื่องคุณธรรมและการจำแนกลักษณะคุณธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในสุภาษิตล้านนา เฉพาะด้านสุภาษิตพบว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในทุกระดับชั้นและได้น้อมนำคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การศึกษาวรรณกรรมจึงมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจที่มีค่าต่อสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา

๑.๖.๑๑ นางสาวสุรีย์วรรณ เล็กตระกูล^{๔๖} ได้กล่าวว่าความเจริญทางด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องแสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของอารยธรรมที่สืบสายกันมาอย่างช้านานและยังเป็นแรงผลักดันที่สำคัญอันก่อให้เกิดวรรณกรรมเรื่องต่างๆขึ้น วรรณกรรมล้านนานั้นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากอิทธิพลของพุทธศาสนา วรรณกรรมสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งของชาวล้านนาก็คือปัญญาสชาดก ซึ่งเดิมเชื่อกันว่าพระภิกษุชาวเชียงใหม่เป็นผู้แต่งขึ้นจากนิทานพื้นบ้านโดยแต่งไว้เป็นภาษาบาลี

สรุปว่า จากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ทำให้ทราบว่าประวัติการทำสังคายนา รวมทั้งการส่งเสริมทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิตในสมัยล้านนานั้นมีส่วนช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันการจารึกคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงบนใบลาน ทำให้การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพุทธองค์มีความสำเร็จตามความมุ่งหมายของผู้จารคัมภีร์เป็นอย่างมาก

^{๔๕} นางสาวธิดาเพ็ญ เข้มสว่าง, “วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องธรรมปาละไม้เจ็ดคด”, ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^{๔๖} นางสาวสุรีย์วรรณ เล็กตระกูล, “การชำระต้นฉบับวรรณกรรมล้านนา เรื่อง โคลงหงส์ผาคำ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” เป็นหลักพร้อมทั้งเทียบเคียงกับพระไตรปิฎก วรรณคดีสมันตปาสาทิกา คัมภีร์วิสุทธิมรรค และหนังสือที่เกี่ยวข้องวิจัยทางด้านเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษารวบรวมข้อมูล ศึกษาจากการแก้ไขชำระและแปลจากคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” เอกสารงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎก, ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่วรรณคดี

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มศึกษาข้อมูลจากหลักธรรมและองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” โดยวิเคราะห์จากเนื้อหาของคัมภีร์ (Textual Analysis)

ขั้นตอนที่ ๓ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ เมื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลตามขั้นตอนที่ ๑ และวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนที่ ๒ แล้วจึงได้สรุปผลการวิจัยด้านหลักธรรมและองค์ความรู้ คุณค่าและอิทธิพลงานวรรณกรรมที่มีต่อการพัฒนาของชาวสูงเม่นและนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้พร้อมข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ทราบประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๘.๒ ได้ทราบประวัติความเป็นมาของครูบาปัญญาจณมหาเถระและประวัติความเป็นมาของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๑.๘.๓ ได้ทราบหลักธรรมและองค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปณินมหาคณฐี” : ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่